

Warszawa, 23 września 2022 roku

Sprawa: Wystąpienie RPO w spr. wątpliwości interpretacyjnych dot. przepisów regulujących instytucję zwolnienia podatkowego dla osób najbliższych z tyt. dokonanej darowizny

Znak sprawy: DSP12.055.2.2022

Kontakt: Kancelaria MF
tel. +48 22 694 55 55
e-mail: kancelaria@mf.gov.pl

Pan Marcin Wiącek
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

odpowiadając na pismo z 29 sierpnia 2022 r. nr V.511.869.2022.EG w sprawie wątpliwości interpretacyjnych dotyczących przepisów regulujących zwolnienie od podatku od spadków i darowizn, określone w art. 4a ustawy z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn¹ (zwanej dalej „upsid”), dla osób najbliższych z tytułu dokonanej darowizny, szczególnie w formie gotówkowej, uprzejmie przedstawiam następujące stanowisko.

Stan prawny. Warunki zwolnienia od podatku od spadków i darowizn nabycia darowizny przez osoby najbliższe

Przepis art. 4a upsid został wprowadzony ustawą z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy o podatku od spadków i darowizn oraz ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych (Dz.U. Nr 222, poz. 1629). Celem wprowadzonych zmian było zniesienie obciążeń podatkowych dla nabywających nieodpłatnie majątek od osób najbliższych. Obowiązek zgłaszania i dokumentowania organowi podatkowemu nabycia majątku pod tytułem darmym przez nabywców zwolnionych od podatku miał na celu zapewnienie szczelności systemu podatkowego².

Zgodnie z art. 4a ust. 1 upsid zwalnia się od podatku nabycie własności rzeczy lub praw majątkowych przez małżonka, zstępnych, wstępnych, pasierba, rodzeństwo, ojczyma i macochę (osoby najbliższe), jeżeli osoby te spełnią określone warunki. W przypadku nabycia majątku w drodze darowizny, pierwszym warunkiem zwolnienia od podatku jest zgłoszenie nabytych rzeczy lub praw majątkowych właściwemu naczelnikowi urzędu skarbowego w terminie 6 miesięcy od dnia powstania obowiązku podatkowego. Na marginesie warto zauważyć, że termin 6 miesięcy na dokonanie zgłoszenia jest jednym

¹ ustawa z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn (Dz. U. z 2021 r. poz. 1043)

² uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o podatku od spadków i darowizn oraz ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych, V kadencja Sejmu RP, druk sejmowy nr 726

z najdłuższych terminów prawa materialnego.

Drugim warunkiem w przypadku, gdy przedmiotem nabycia są środki pieniężne, a wartość majątku nabytego łącznie od tej samej osoby w okresie 5 lat poprzedzających rok, w którym nastąpiło ostatnie nabycie, doliczona do wartości rzeczy i praw majątkowych ostatnio nabytych, przekracza kwotę wolną od podatku, jest udokumentowanie otrzymania tych środków dowodem przekazania ich na rachunek płatniczy nabywcy, na jego rachunek, inny niż płatniczy, w banku lub spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej lub przekazem pocztowym. Ustawodawca w sposób jasny i precyzyjny uzależnił możliwość skorzystania z omawianego zwolnienia od przedstawienia określonego dokumentu wskazanego w tym przepisie, ograniczając w ten sposób swobodę dowodzenia w zakresie okoliczności uprawniających podatnika do uzyskania zwolnienia.

W ocenie Ministra Finansów przepis art. 4a upsid, mimo, że dotyczy materii podatkowej skomplikowanej ze swej istoty, jest czytelny dla podatników. Wszystkie regulacje dotyczące tego zwolnienia zawarte są w jednym artykule. Termin do dokonania zgłoszenia jest odpowiednio długi, a samo zgłoszenie nabytego majątku i udokumentowanie otrzymania środków pieniężnych na rachunek podatnika nie jest nadmiernie uciążliwe w stosunku do korzyści, jakie otrzymuje nabywca majątku w postaci całkowitego zwolnienia od podatku (bez jakiegokolwiek limitu).

Analiza orzecznictwa sądów administracyjnych

Przechodząc do analizy orzecznictwa dotyczącego sposobu dokumentowania darowizny środków pieniężnych, należy wskazać, że część składów sędziowskich przy rozstrzyganiu spraw posługuje się wyłącznie wykładnią celowościową, w oderwaniu od wykładni literalnej. Interpretując przepis art. 4a ust. 1 upsid oceniają przesłankę wyrażoną w pkt 2 wyżej wymienionego przepisu, jako „technikalia” (zob. wyrok NSA z 24 sierpnia 2017 r.

II FSK 2104/15) ograniczając się jedynie do zachowania celu prorodzinnego art. 4a upsid. Sądy zdają się nie dostrzegać, że konstruując zwolnienie podatkowe ustawodawca kierował się złożonym celem: z jednej strony dążył do wprowadzenia prorodzinnego rozwiązania podatkowego, a z drugiej strony określił takie warunki korzystania z tego zwolnienia, które pozwalają na zapewnienie bezpieczeństwa obrotu prawnego i systemu podatkowego. Oba te aspekty *ratio legis* art. 4a upsid powinny być uwzględniane przy dokonywaniu wykładni pkt 2 tego przepisu.

Minister Finansów dostrzega, że stanowisko analogiczne do przywołanych w wystąpieniu wyroków, zawarte jest także w innych wyrokach NSA, m. in. z 18 czerwca 2019 r. sygn. Akt II FSK 2377/17, z 11 lipca 2019 r. sygn. akt II FSK 2620/17 oraz z 11 grudnia 2019 r. sygn. akt II FSK 3954/17. Niemniej, na uwagę zasługuje wyrok NSA z 12 grudnia 2019 r. sygn. akt. II FSK 293/18, w którym NSA, mimo oddalenia skargi kasacyjnej Dyrektora Krajowej Informacji Skarbowej od wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie z dnia 16 listopada 2017 r. sygn. akt I SA/Sz 792/17, stwierdził: „*W myśl art. 888 § 1 k.c. przez umowę darowizny darczyńca zobowiązuje się do bezpłatnego świadczenia na rzecz obdarowanego kosztem swego majątku. Dla skorzystania ze zwolnienia podatkowego, uregulowanego w art. 4a u.p.s.d., kluczowe jest natomiast wykonanie umowy darowizny. Udokumentowanie czynności przekazania przedmiotu darowizny pieniężnej na konto obradowanego ma służyć właśnie wykazaniu, że w stanie faktycznym danej sprawy doszło rzeczywiście do wykonania umowy, o której mowa w art. 888 § 1 k.c. Innymi słowy, kluczowe jest udokumentowanie transferu pieniężnego składnika majątku darczyńcy do majątku obdarowanego. Tylko bowiem w ten sposób zapewni się bezpieczeństwo obrotu, poprzez wyeliminowanie prób dokonania wpłaty na rzecz samego siebie środków niewiadomego pochodzenia i nadania tej czynności pozoru wykonania umowy darowizny.*”

W wyroku z 26 listopada 2013 r. sygn. akt II FSK 2967/11 NSA podniósł, że : „Przyjęcie wykładni celowościowej nakierowanej na pełny cel ww. regulacji prowadzi do konkluzji, że należy zaaprobować takie rozumienie art. 4a ust. 1 u.p.s.d., które służy celom prorodzinnym, ale także zapewnia bezpieczeństwo obrotu prawnego i systemu podatkowego. Tym samym użyte w art. 4a ust. 1 pkt 2 u.p.s.d. wyrażenie "udokumentowanie - w przypadku gdy przedmiotem nabycia tytułem darowizny lub polecenia darczyńcy są środki pieniężne (...) - ich otrzymanie dowodem przekazania na rachunek bankowy nabywcy" należy rozumieć w ten sposób, że dowód ten dokumentuje dokonanie wpłaty lub przelewu środków pieniężnych, będących przedmiotem czynności prawnej darowizny (art. 888 § 1 k.c.), przez darczyńcę na konto obdarowanego, a nie wpłatę lub przelew obdarowanego na własną rzecz w imieniu darczyńcy. Konkluzja ta znajduje potwierdzenie nie tylko w wykładni językowej i kompleksowej wykładni celowościowej, ale także wykładni systemowej.”.

Stanowisko MF w zakresie postulatów zawartych w wystąpieniu

Zasadniczym celem wprowadzenia opisywanego zwolnienia było zapewnienie szczególnej ochrony majątku rodziny, przez zniesienie obciążeń podatkowych dla osób najbliższych nabywających nieodpłatnie majątek. Regulacje te są słuszne ze społecznego punktu widzenia, ale także z punktu widzenia Państwa oraz jego organów, gdyż brak obciążeń podatkowych wpływa pozytywnie na bieżące regulowanie spraw spadkowych.

Oceniając regulację dotyczącą warunku udokumentowania transferu pieniężnego składnika majątku darczyńcy do majątku obdarowanego, z jednej strony należy mieć na względzie słuszny interes ochrony majątku podatnika, a z drugiej ciążący na ustawodawcy obowiązek zapewnienia szczelności systemu podatkowego.

Warunek zwolnienia wymieniony w art. 4a ust. 1 pkt 2 upsid mieści się w granicach dopuszczalnej konstytucyjnie swobody regulacyjnej ustawodawcy, który przyznając podatnikom prawo do zwolnienia podatkowego, musi równocześnie brać pod uwagę interes fiskalny Państwa. W prawie podatkowym należy mieć na uwadze zasadę powszechności i sprawiedliwości podatkowej, wyznaczoną przez art. 84 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z którą każdy ma obowiązek ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych, w tym podatków, określonych w ustawie. Przewidziane w opisywanej regulacji zwolnienie podatkowe - bez limitu wartości darowizny, powinno być traktowane w kategoriach wyjątku od konstytucyjnej zasady powszechności i równości opodatkowania. Rozwiązanie takie ma na celu przede wszystkim zapobieganie szerzeniu szarej strefy w zakresie unikania opodatkowania w podatku dochodowym. W ten sposób możliwe jest bowiem zapobieganie potencjalnym nadużyciom, szczególnie w kwestii wprowadzania do obrotu gospodarczego majątku niewiadomego pochodzenia czy pochodzącego z nieujawnionych źródeł.

Kryteria zwolnienia stanowiącego odstępstwo od zasady powszechności opodatkowania muszą być obiektywne i sprawdzalne. Byłoby to trudne do określenia, w przypadku przekazywania pieniędzy w gotówce, tym bardziej, że ustawodawca nie określił limitu zwolnienia. Brak jednoznacznych kryteriów mógłby doprowadzić do wykorzystywania ulgi podatkowej niezgodnie z jej przeznaczeniem. Warunki określone w art. 4a upsid są rozwiązaniem o charakterze prewencyjnym, mającym zapobiec legalizowaniu przychodów nieznajdujących pokrycia w źródłach ujawnionych lub pochodzących ze źródeł nieujawnionych, niezgłoszonych do opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych, a także dokumentowania fikcyjnych lub niezgłoszonych w terminie darowizn. Brak właściwego udokumentowania przepływu środków pieniężnych i źródła ich pochodzenia (zidentyfikowanego darczyńcy przekazującego środki pieniężne przekazem na rachunek lub przekazem pocztowym) może prowadzić do nadużyć i sytuacji, w których podatnicy pod pozorem fikcyjnych darowizn, mogą próbować zalegalizować dochody

nieujawnione lub uniknąć opodatkowania podatkiem od spadków i darowizn.

Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązania dotyczące udokumentowania otrzymania środków pieniężnych przez obdarowanego nie są nadmiernie uciążliwe w stosunku do korzyści osiąganych przez podatników w postaci całkowitego zwolnienia od podatku (bez limitu). Ponadto, aby skorzystać ze zwolnienia nie ma wymogu posiadania rachunku bankowego przez obdarowanego, a także przez darczyńcę, gdyż otrzymanie środków pieniężnych może być udokumentowane przekazem pocztowym.

Konstruuując przedmiotowe zwolnienie ustawodawca wyważył cele jakim służy wymóg dokumentowania transferów pieniężnych pomiędzy najbliższymi członkami rodziny. Jak wynika z uzasadnienia do projektu ustawy³ wprowadzającej zwolnienie, ustawodawca uwzględnił zarówno interes podatników (ochronę własności majątku), jak i interes beneficjentów wpływów z podatku od spadków i darowizn (gmin).

Uprzejmie dziękuję za zasygnalizowane wątpliwości związane ze stosowaniem przepisów obejmujących zwolnienie z podatku od spadków i darowizn dla osób najbliższych. Ministerstwo Finansów analizuje na bieżąco orzecznictwo sądów administracyjnych w celu podejmowania działań służących wprowadzaniu ułatwień dla podatników przy jednoczesnym zapewnieniu szczelności systemu podatkowego i prawidłowej realizacji wpływów budżetowych. Przy wprowadzaniu zwolnień w podatku od spadków i darowizn należy mieć na względzie fakt, że podatek ten jest elementem systemu podatkowego, który ma zapobiegać wykorzystywaniu rozwiązań w nim występujących dla unikania zapłaty innych podatków.

Przedstawiając powyższe, wyrażam nadzieję, że przedstawione wyjaśnienia pozwolą na usunięcie zgłoszonych wątpliwości.

Z wyrazami szacunku

Z upoważnienia

Ministra Finansów

Sekretarz Stanu

Artur Soboń

/podpisano kwalifikowanym
podpisem elektronicznym/

³ uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o podatku od spadków i darowizn oraz ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych, V kadencja Sejmu RP, druk sejmowy nr 726